

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Елия Йорданова Маринова, СУ „Св. Климент Охридски“,
с научно направление на хабилитационния труд 2.1. Филология,
за придобиване на научната степен „доктор“ по професионално направление
2.1. Филология,
с кандидат Георги Иванов Гочев

Георги Гочев е главен асистент по старогръцка литература и език в Департамента „Средиземноморски и Източни изследвания“ в Нов Български Университет, с впечатляващ преподавателски и изследователски опит и отдавна утвърдено име като преводач от старогръцки и като редактор или автор на ред публикации в областта на старогръцката култура и литература и на историята на класическото образование в България.

В дисертационния си труд „Щастие и промяна. Разбирането за благополучие в старогръцката литература до епохата на елинизма“ Г. Гочев поставя в центъра на изследването си два основни въпроса. Първият се отнася до възможността щастието да се разглежда като свръх-тема на старогръцката литература, вторият – до начина, по който формалната организация на литературния текст и на неговия контекст е свързана с разбирането, което той изразява. От първия произтича и по-конкретното питане дали е възможно да се твърди, че литературният текст пряко или косвено предлага модел за щастие чрез подтикване на промяна у човека и какви типове модели за щастие се оформят вследствие на екземплярното свързване, смесване и помиряване между норми за благополучен живот, а отгук и норми за човешка идентичност.

В някаква степен Г. Гочев предзадава отговора, встъпвайки в темата през модерното разбиране за щастието, което е полярно противоположно на разбирането, засвидетелствано в древна Гърция до края на класическата епоха. „Модерното“ щастие – според отправната теза на дисертанта – е нещо парциално, т.е. отнесено към настоящия миг, интровертирано, доколкото няма цел или подтик извън себе си, интимно неизказуемо и безсюжетно като предмет на литературния изказ. В старогръцката литература, напротив, щастието се мисли екстензивно свързано с минало, настояще и бъдеще, то има смисъл единствено като подчертано екстравертно изживяване, предназначено за света и

другите и съизмерващо индивида с общия ред. То е назовимо чрез своите части – благополучията. Най-после щастието като динамично равновесие може да стане носител на промяната на сюжетно ниво. Както ще посоча нататък, едно от впечатляващите достойнства на работата е именно анализът на ниво „сюжет“, затова, макар този труд да обединява изследователски модели на културознанието, антропологията и историята на идеите, смятам, че основният му принос е в назоваването на някои общи особености на литературния дискурс в Гърция до елинистическата епоха.

Преди да назова конкретните приноси на труда, бих искала да изтъкна безупречното изпълнение на работата по отношение на формалните критерии: библиографската справка с водещите изследвания присъства равномерно в цялата работа; бележките под линия са изключително информативни; речникът на изследването, който стъпва на етимологичните речници на няколко индоевропейски езика, създава ясна представа за припокриващото се понякога семантично поле на отделните лексеми и разпределението им в изследваните текстове.

Тъй като целта на подобно изследване върху старогръцката литература не може да бъде изследването на щастието като етическа категория, а още по-малко като „душевно“ състояние, първата задача на автора е да създаде свои работни определения, преформулиращи познатата терминология на етиката и литературознанието. В комплексното отправно определение на щастието е откроена тройната му природа на „идеална цел на индивидуалния и колективен човешки живот; система от благополучия, съгласуваща множество от отделни норми за човешките действия; ситуация на човешки живот, в която е намерено средно положение между модуса на промяна и модуса на непромяната“. Тази дефиниция, разбира се, е доуточнена и разширена в заключението, но запазва две ключови отправни твърдения – за съставната природа на щастието, тъй като отделното благополучие винаги влиза в сложно взаимоотношение с други разбирания и норми, и за времето му измерение, тъй като човекът е смъртен. Ще си позволя един по-пространен цитат като илюстрация на експлицираната на места реципрочност на езика и предмета на изследването: така под „литературен текст“ авторът казва, че ще разбира „художествена реч, която чрез своето протичане демонстрира желанието за по-цялостно и трайно събиране и смесване на отделни ситуации и норми на благополучие; един вид опит да се

представи какво е човешката култура, като се построи чрез протичащото слово неин по-малък и динамичен образ“. Ключови за разбирането на методологията на автора тук ми се струват двете конвенционализирани метафори „протичане“ на речта и „протичащо слово“. Тази метафорика – вероятно преднамерено – присъства и в голям брой от подглавите, озаглавени „сюжетно протичане“, „ходът на благополучието“, „протичането на любовната ситуация“. Така езикът на изследването възпроизвежда динамиката на изследвания дискурс; бих отбелязала обаче, че тъй като в труда на много места се говори за сюжетност или липса на сюжетност, или за „сюжетно“, противопоставено на „повествователно“, би било добре още в увода да се изясни какво ще се подразбира и в двата случая.

За шестте основни глави на труда, които на пръв поглед изглеждат традиционно жанрово центрирани – щастието в епоса, в лириката, атическата трагедия, в историческата проза, философския диалог и етическия трактат – мога да отбележа, че са пример за блестящ анализ, с отлично познаване на произведенията и баланс между необходимата дисциплина при всяко изследване на старогръцката литература, но и свобода в движението между Античността и Модерността („Изповеди“ на Русо или изследванията по старогръцка етика от XX в.). Въведението в контекста на изпълнение на различните творби е образец за синтез на стотици страници полемика по темата до една лаконична и все пак изчерпателна страница – тук ще спомена поне главите върху Омировия епос и дидактичната поема на Хезиод като комплексни структури, които свързано изразяват познавателни, ритуални, политически и религиозни аспекти; също хипотезата на Г. Гочев за начина, по който прозаическият текст на Херодот, Тукидид, Платон и Аристотел компенсира липсващия обем на празничната действителност, представяйки случващото се, което описва, или нормите, по които нещо може да се случи или да се направи, като част от описанието на цялостен свят.

Тъй като обемът на този отзив не ми позволява да се спра на всяка глава, ще направя няколко наблюдения върху общия принцип на организация на работата. Всички глави (с изключение на атическата трагедия) сякаш съпоставят вътре-жанрово два модела на справяне с конфликтните норми и подмножества на благополучието. Например в Омировия епос щастливото състояние за героя и общността е тъждествено на трудно постигнатото смесване между правилата

и условията, определящи неговото съществуване. И напротив, в „Дела и дни“ на Хезиод според Г. Гочев щастието се открива като ценност, постижима чрез различаване и несмесване на онези положения, между които може да се породи конфликт, чрез тяхното линейно разполагане по най-добрия начин. От друга страна, авторът сякаш не се интересува от жанра (рядко употребява думата) като генератор на затворено, предопределено от специфичната тематика разбиране за благополучие; напротив, литературните видове в хронологията на своето възникване от архаическата до края на класическата епоха са представени в диалог – например, както в епиките на Пиндар, така и в трагедията „Перси“ на Есхил благополучието се отнася до три времеви пласта, събрани и свързани в момента на изпълнението: далечното завършено време, в което боговете са установили някакъв траен ред в света; по-близкото време на родовата и полисната памет и незавършеното и постоянно заплашено от голяма промяна време на настоящето. Или сюжетът в новелата за Крез в „История“ на Херодот подхожда много близко до сюжета на трагедията в отношението си към неблагоприятната промяна като набор от нормативни положения, които влизат в колизия помежду си. Могат да се посочат примери за такова диалогизиране между всички глави на труда.

Както пише авторът, за да се определи даден проблем като свърх-тема на корпус от толкова разнообразни текстове, покриващи близо половин хилядолетие, в тях трябва да са налице общи дискурсни модели за описание на действителност, общи изкази, общи контексти. На ниво структуриране на труда, Г. Гочев постоянно напомня тези споделени между няколко жанра дискурси и контексти и с това отговаря на поставения в началото въпрос по какъв начин формалната организация на текста и неговия контекст е свързана с разбирането, което изразява. Ако оставя настрана детайлното разглеждане на отделни автори и произведения в заключението, смятам, че Г. Гочев е прав да предложи следната голяма типология на отношението между тип литературен дискурс и тип решение на съчетаването и помиряването на различни норми за благополучие: в едни жанрове това става на нивото на сюжета на произведението чрез смесването на пораждащите колизия различни норми и схващания за благополучие; в други жанрове като дидактичния епос или философската проза на Платон и Аристотел свързването на нормите за

благополучие става чрез тяхното разграничаване и описание на различните начини за постигане на благо.

Свръх-ценност или свръх-тема за изследвания период биха могли да бъдат и справедливостта, или полезното, или сложният комплекс от качества, който Г. Гочев превежда с „отличеност“. В този смисъл, ако авторът е напълно прав да говори за литературен феномен, то не е заради отчетливото доминиране на една свръх-тема, което се проявява в някои други литератури, а заради наблюдението на многомерен дискурс, който сякаш изчерпва цялата многоизмерност на обекта-ситуация „щастие“; или на уникален тип литературно общуване, което ефективно регулира и създава модели за практическата сфера на човешкото съществуване.

Г. Гочев е автор на над 30 публикации, голяма част от тях – в Литературен вестник, в Altera Academica, в конферентни сборници, електронни публикации и др., което далеч надхвърля изисквания минимум за придобиване на научната степен „доктор“. Не мога да не отбележа и научното присъствие на дисертанта като изключително продуктивен преводач от старогръцки – както на цяла серия преводи на централни текстове на Платон и Аристотел, така и на поезия („Фрагменти“ на Архилох) и на модерни текстове в превод от френски като „Раждането на гръцкия град“ на Франсоа дьо Полиняк.

В заключение, въз основа на високите качества и приносната стойност на дисертационния труд и на цялостната научна продукция на дисертанта препоръчвам на уважаемото жури да присъди на Георги Гочев образователната и научна степен „доктор“.

09.02.2019 г.

София

/доц. д-р Елия Маринова/